
KRÓNIKA

SZTRUGAI KÖLTÉSZETI ESTÉK – A sorrendben harmincegyedik Sztrugai Költészeti Esték az idén Juhász Ferenc és rajta keresztül az egész magyar költészet köszöntése jegyében telt el. Nagy László után ugyanis Juhász Ferenc a második magyar költő, aki elnyerte ezt a rangos nemzetközi elismerést. Hogy valóban nemzetközi a rendezvény, azt mindenekelőtt a világ minden tájáról idesereglett költők bizonyították, a díjazott költő olvasói pedig, a hagyományoknak megfelelően, válogatott műveinek fordításkötét is kézbe vehette. Paszkal Gilevszki tolmácsolásában ugyanis több tíz vers látott napvilágot macedón fordításban, ami csak növelte az egyébként itt is ismert költő népszerűségét. A fordító sem maradt elismerés nélkül, másodfőben nyerte el a köztársaság műfordítói díját.

Az idei aranykoszorús költő tiszteletére számos irodalmi rendezvényt tartottak, s az ő munkásságát prezentálták az ohridi Szent Zsófia-székesegyházban megtartott központi ünnepségen is. Itt hangzott el Juhász Ferenc szövege, amelynek csupán egyetlen gondolatát idézzük: „Mit tehet hát a költő, mellkasában a történelem angina pectorisával? Akárhogy is fáj, legyint, és nem hagyja abba! Mert kell! Mert van! Mert kell a megmaradáshoz, mint a szervezett, szaporodó anyagnak a kapillárisok csövecskéibe sajtolt vízfeszülés, mint a szívdobogás. Mert e vers az öröklét húsából kitépett fénycsöpp, a sejtlem hálófeszültsége a mindenség titok-terében. . .”

Juhász Ferencnek egy másik, ugyancsak erre az alkalomra készült szövegét Kérdések és Vá-

laszok című rovatunkban közöljük.

EMLÉKEZÉS SZENTLEKYRE – Augusztus 20-án Szivácon Szentleky Kornél tisztelői és egykori ismerői megemlékeztek az író halálának évfordulójáról. A helybeli katolikus templomban gyászmisét szolgáltattak, megkoszorúzták Szentleky sírját, ahol alkalmi beszéddel és versösszeállítással idézték fel az író szellemét, majd a kisszámú résztvevőt vendégül látta a Szentleky Kornél Művelődési Egyesület, amely a megemlékezés szervezője volt. A Szentleky-napokat egyébként idén október 24-én és 25-én tartják meg.

FILMFESZTIVÁL – Augusztus 10-e és 15-e között Herceg-Noviban megtarották a filmrendezők fesztiválját, amelyen tíz hazai alkotást mutattak be a legújabb produkcióból. A közönség láthatta Živojin Pavlović Dezetór, Srđan Dragojević Nem vagyunk angyalok, Prvoslav Marić Jönnek a zsidók, Vladimir Blazsevszki Forradalom sugárút, Miša Radivojević Bevezetés a másik életbe, Goran Marković Tito és én, Kurt-Skerlić-Marinković Átkozott Amerika, Darko Bajić Fekete bombázó, Miša Vukobratović A Petlovo brdói rendőr és Goran Paskaljević Tango Argentino című filmjét. A zsűri Darko Bajićnak és Srđan Dragojevićnek ítélte oda a legjobb rendezésért járó elismerést.

A HATÁR SIKERE – Zoran Maširević Hátár című filmje, amelynek forgatókönyvét Deák Ferenc írta, eddig mintegy huszonöt nemzetkö-

zi elismerésben részesült. Legutóbb a Los Angeles-i, majd a Philadelphiai filmfesztiválon hívta fel magára a szakemberek és a nézők figelmét, mindkét szemlén nagydíjat kapott.

ELHUNYT MUCSI JÓZSEF (Zenta, 1924. június 11–Újvidék, 1992. augusztus 22.) – Augusztus utolsó napjaiban búcsúzott az újvidéki Forum sajtóház, általános részvét mellett, a vajdasági magyar újságírás egyik ismert alakjától, Mucsi Józseftől, a *Jó Pajtás* egykori főszerkesztőjétől. A kezdő tanító a negyvenes évek derekán szülővárosában kezdte el hírlapírói működését, s a nyolcvanas évek végén vonult nyugdíjba, de tényleges újságírói pályája 1948 és 1992 közé zárható: kemény, zord időkben kezdődött és egy piszkos, értelmetlen háború idején fejeződött be. A két évszám között lepergő időszak sem volt felhőtlen, a történő történelem éppen most kérdőjelezi meg, értékeli át minden vonatkozásában. Ez alól nem vonhatja ki magát az újságírás sem, amely köztudottan a rendszer szigorú ellenőrzése alatt állt.

A mérlegkészítés során alighanem nagy pozitívumként kerül a serpenyőbe a *Jó Pajtás* szerkesztőségének szerveződésére irányuló igyekezete az anyanyelvi műveltség megalapozására, a szép magyar szó ápolására, amely a lap hasábjain, de különösen az évente ismétlődő nyelvművelő versenyeken öltött teste. Ezek kimondatlanul is népünk megmaradásának szolgálatában álltak, az anyanyelvhez való ragaszkodást jelezték ki. Ezek a mozgalmak Mucsi József szerkesztése alatt kezdődtek és lombosodtak ki.

K. Z.

IRODALMI TÁBOR – Egyhetes irodalmi táborozáson vehettek részt Temerinben a vajdasági magyar kisdiákok július végén és augusztus elején. A Fehér Ferencről elnevezett tábor résztvevőinek tartalmas időtöltést dolgoztak ki a szervezők, Bada István és Bada Johanna. A filmvetítések és játékos vetélkedők mellett számos író–olvasó találkozási is sor került, az írók azonban ezúttal nem önmagukról beszéltek, hanem magyar klasszikusokról, legkedvesebb írójukat mutatták be. Az előadók között volt Bori Imre, Gerold László, Jung Károly, Bosnyák István, Burány Nándor, Németh István, Bordás Győző, Csáky Sörös Piroska, Dávid András, Dudás Károly és Uglárné Fazé-

kas Katalin. Mint a vetélkedők során kiderült, a diákok legkedvesebb hazai gyermekírója Gion Nándor. A Forum Könyvkiadó Gion Nándornak szerződést kínált fel egy ifjúsági regény megírására, s a szerző ígéretet tett arra, hogy kéziratát az év végéig leadja a kiadónak.

ADALÉKOK A HÍD TÖRTÉNETÉHEZ

SEMKŐZT A PUSZTULÁSSAL...

Versek éve, 1991

„Van abban valami kolosszális pimaszság, ha néhány [. . .] vajdasági és magyarországi magyar, valamint szerb irodalmár az összeomlás kellős közepén a kertekről elmélkedik” – írtam 1991 kora nyarán (megjelent az év decemberében) egy 1989-es antológiáról. Fontos a címléírás: *Kertek, parkok. Irodalmi antológia. Szerkesztette Tolnai Ottó. Forum Könyvkiadó, 1989.* Hol volt akkor még az összeomlás?! 1989 – az utolsó békeév Jugoszláviában.

Aztán jött a pokol. És fordult minden a visszájára: néha „kiborítva” önmagából a mitológiát is. Hiszen ki látott már olyant, hogy Kháron a ladikján *holtra váltakot* fuvarozzon vissza az életbe? Ha ezt a túlpartot életnek nevezhetjük. . .

Versek éve, 1991 – ez áll vastag betűkkel a *Híd* című (irodalmi, művészeti, társadalomtudományi) folyóirat ez évi első (dupla) száma címloldalán. Jél látok? Nem a pokol éve? Nem a borzalom éve? Nem Vinkovci, Eszék, Dubrovnik éve? Nem Szent Bertalan-év? Ellenben: *versek éve? 1991!* Erre most mit írhatok? Keressék újabb *fordulatot*, „kenterbe verendő” a *kolosszális pimaszságot*?

Mi ez? A szellem *csakazértis* működése? A „háborúban *igenis nem* hallgatnak a műzák” melletti bizonyágtétel? Egy kivérett, vérző, kivérettetendő (bocsánat a szófrankensteinernt!) irodalom kétségbeesett öngazolása? Vagy más? Valaminemű elegáns hódolat a gyilkosoknak: á, nem számfít, mi itten azért írogatunk? Talán demonstráció? – erősek vagyunk szellemben és lélkben. Avagy egyfaja *párválasztás*: pávatolldísz és burukkolás révén tenni szert *kapcsolatra* azokkal, akik *ott sem úgy* gondolkodnak, élnek?

Nem tudom. Nem is tudhatom. Nem is dolgom, hogy tudni akarjam. Soha ennél tisztábban

nem tudtam, mennyire nem *tudhatok*. Csak sejtem, hogy *mind ez*, együtt és külön-külön.

Csak azt tudom, amit érzek: hogy meg vagyok rendülve. Bocsásson meg nékem mindenki, aki *benne van* ebben a munkában: szerzők, szerkesztők, kiadó. Mert csak együtt vagyok képes látni őket. Nem szabályos antológia ez, nekem legalábbis nem. Mert ha az volna, benne kéne lennie legalább Szügyi Zoltánnak, Kalapáti Ferencnek, Bozsik Péternek, Fenyvesi Ottónak, Beszédes Istvánnak, Balázs Attilának és talán még Horváth Ottónak is. Nincsenek benne. A *Versek éve* tehát nem az ő verseik éve? Avagy 1991 nekik: nem a versek éve? Ne-tán: másfajta versek éve? Félek föltételezni – *máshol* írt versek éve?

Köteles vagyok emlékezni: néhány hónapja ugyanebben a Hídban szó kélt a „hivatásos magyarokról”. Tehát a hűtlenekről. Közülük sokan, a többje (ld. mint fent) nincs benne az antológia-számban. Lehetne hát ez a verscsomag a mégis-otthon-maradottak, a minden dráma ellenére is kitartók (írói) erkölcsének manifestációja? S kiállításuk akkor egy új, egy „belső használatra” szánt időszámítás kezdetét akarja kijelölni?

Meg vagyok rendülve, mert szinte blaszfémianak tartom a máskülönben természetes gesztust: leülni ezzel a vershalmazzal este, mikor már alszik a család, a fotelba, a lámpakörbe, és *olvasni*.

Meg vagyok rendülve, mert mégsem tudok más viszonyt elképzelni, ezen a nyilvánvalóan abszurdon kívül. Hiszen itt Tolnai Ottót, Jung Károlyt, Koncz Istvánt, Ladik Katalint lehet olvasni, Szombathy Bálintot látni.

És meg vagyok rendülve, mert sohasem vélttem volna, hogy a Hídnak egyszerre csak más szerepe kél: elválasztani a természetesen összetartozókat. Ki mit tett *ezért*: nem akarom tudni. S látni is csak azt szeretném, hogy a zavaros választóvízbe jobbról is, balról is cölöpöket ütnék. Hogy a jövőendő emberkrisztusoknak, a költőknek – hiszen mi más volna a líra, mint józan illúzió? – átkelvén, legyen majd mére lépniük.

MÁNYOKI Endre

Tiszatáj, 1992. 8. szám

A *Tiszatáj* szerkesztőségének
Szege

TILTAKOZUNK!

Felháborodással utasítja vissza a Híd irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat szerkesztősége (Újvidék) azokat a gyanúsításokat, rágalmazásszámba menő célzásokat, amelyeket Mányoki Endre Szemközt a pusztulással... *Versek éve* 1991 című, a *Tiszatáj* 1992. augusztusi (nyolcadik) számában megjelent írásában tele marokkal hintett szét a folyóirat olvasói jóhiszeműségének virágoskertjében. A legmérgezőbb az, ahol a Híd ez évi január–februári kettős számában megjelent versválogatásról azt a gyanút is kelti, hogy ez „valaminemű elegáns hódolat a gyilkosoknak”. Meggyőződésünk, hogy egyszer majd szégyellni fogja ezt az állítássort az is, aki megírta, s az is, aki közreadta.

A Híd szerkesztőségének valódi szándékát a főszerkesztő bevezető szövege közérthető módon megfogalmazta, és abban a reményben, hogy azt Mányoki Endre legalább most elolvassa, a *Tiszatáj* olvasói pedig megismerhetik, itt közöljük:

„A Híd szerkesztősége 1991 szeptemberében arra kérte a jugoszláviai magyar költőket, hogy vegyenek részt az immár hagyományos Versek éve megalkotásában, mert úgy látta, ismét itt az ideje a költői számvetésnek. Válságos idöket élünk, eresztékeiben ropog a világ, amelyben eddig léteztünk, kell tehát, hogy megfogalmazzuk a költészet kifejezőeszközeivel is létünk mai állapotáról tudásunkat. Örülünk, hogy annyian a költők közül meghallgatták kérésünket, és csak sajnálhatjuk, hogy voltak, akik nem adtak verses hírt magukról, nem tudtak vagy nem akartak a Versek éve 1991 részeseivé lenni.”

Ebből a bevezetőből is kitetszik, hogy voltak, akik felkérésünket nem hallgatták meg, és nem küldték el verseiket. Köztük voltak a Mányoki Endre név szerint említette költők (Szügyi Zoltán, Kalapáti Ferenc, Bozsik Péter, Fenyvesi Ottó, Beszédes István, Horváth Ottó) is. Balázs Attilát nem kérte a Híd szerkesztősége, mert a felkérések időpontjában, 1991. szeptember 10-én még úgy tudta, Balázs Attilának nem szokása verset írni. Ladányi István ellenben szerepel a Hídban. A felkérés fent jelzett dátumából pedig az is kitetszik, hogy akkor (emlékezetünk szerint) a fent nevezett költők még Jugoszláviában éltek és dolgoztak, így semmi köze a szer-

kesztőségnek ahhoz a mérgezett gyanúsításhoz, hogy a „hűtlenekeket” tudatosan mellőzte. Egyértelmű ellenben, hogy a nevezett költők mellőzték folyóiratunkat, a Hídat!

Újvidéken, 1992. augusztus 18-án

A Híd szerkesztősége

MIT ÉR A VERS(EK ÉVE)?

Csak legyinteni kellene, és elfordulni, gondolom. Másfelé nézni, mert van még bizonyosan, aki érti, vagy legalábbis érteni akarja, hogy miért ír a költő. Verset. És miért szerkeszt a szerkesztő „versek évét”. Ha háború van, ha „létharc” folyik, akkor is. Az elfordulás gesztusában lehet bosszúság, rosszkedv és rezignáció is. Amivel a rosszindulatú ostobaságot illetni szokás, ha már előfordul.

Most mégsem legyintek, és el sem fordulok, mert mégis azt gondolom, el kell mondani egy-két dolgot arról, hogy miért ír a költő verset háborús időkben. Meg hogy kinek írja a versét. És mire számít. Mit remél.

Leírom az előzményeket. A *Híd* ez évi január-februári kettős számában jelent meg a *Versék éve* 1991 című versgyűjtemény, Jugoszláviai magyar költők műhelye alcímmel. Harmincöt költő több mint száz verse egy helyen. Nem antológia, ahogyan nem volt antológa az első *Versék éve* 1975-ből, sem a második 76-ból, a későbbi *Messzike* sem, amely gyermekverskötetként szintén a *Versék éve* jelzése alatt jelent meg. Mondom, nem antológia, valóban „műhely”. Mintha költők közös vállalkozása lenne. Azok a versek jelentek meg ezekben a „műhelyekben”, amelyeket a költők éppen akkor írtak, abban az évben, azokban a napokban. A szerkesztők a „félíg kész” vagy a későbbiekben nagy változásokon átesett versek közlésétől sem riadtak vissza: azért műhely a műhely, mert ott készült a vers. A *Versék éve* nem antológia, legfeljebb „véletlen antológia” lehet, ami természetesen önellentmondás, hiszen a „véletlen” és az „antológia” sehogyan sem fér meg egymás mellett. Mégis annak lehet mondani, hiszen azok szerepeltek benne, akiknek a gyűjtemény összeállításakor volt új versük, és le is adták a verset a szerkesztőknek. A szerkesztők tehát abból válogattak, ami beérkezett, nem

abból, amit már korábbról ismertek, és amivel valamilyen „antológiaszerkesztő-elvet” bizonyíthattak volna. Az elmúlt év végén a *Híd* szerkesztői felújították a *Versék éve* gondolatát, begyűjtötték a verseket, az év végére össze is állt a műhely, és az évkezdő kettős számban megjelent. Be is mutatták egy emlékezetes színházi estén, rádióműsor is készült a műhely terméséből. Volt visszhangja; beszéltek a versekről a *Híd* olvasói.

S most a szegedi – tisztes – Tiszatáj folyóirat augusztusi számában megszólalt a cikkíró, aki nem tudta – miért nem nézett utána? –, hogy a *Versék éve* nem antológia, főként nem „szabályos antológia”, de „verscsomag” sem, aminek a cikkíró csúfolja, hanem nagyon egyszerűen, mint a korábbi hasonló kiadványok, jugoszláviai magyar költők műhelye. A cikkíró meg van rendülve, mert nem érti, „mi ez?” Miféle *Versék éve* 1991, amikor 1991 a „pokol éve”, a „borzalom éve”, „Vinkovci, Eszék, Dubrovnik éve” – én azért hozzátenném Vukovárt is a felsoroláshoz, bár így se teljes, közel sem teljes a sor. Nem tudja a folyóirat cikkírója, mit akarthattak ezzel „szerzők, szerkesztők, kiadó”. Minthogy nem tudja, ezért bármit feltételezhet. Bármit kitalálhat. Tudatlanágát fennen hirdetve akár azt is feltételezheti, hogy ez „valaminemű elegáns hódolat a gyilkosoknak: á, nem számít, mi itten azért irogatunk”. Meg még más is feltételezhet. Végül is bármit. Aki tudja, hogy mennyire nem tud, az bármit mondhat. Legfeljebb megbánt szerzőt, szerkesztőt, kiadót. De kit érdekel ez. Azt azonban még a megbántás szándékával sem mondhatja, amit tudatlanságában mágis mond, hogy a *Versék éve* „valaminemű” – akár „elegáns” – „hódolat a gyilkosoknak”, mert nincs a *Versék éve* 1991-ben egyetlen vers se, egyetlen „elegáns” vers se, egyetlen sor se, egyetlen szó se, de még frásjel se, amiből eme cikkíró hódolatot olvashatott volna ki ember- és városgyilkosoknak, fegyverek és kések kezelőinek. Hogy az egész mintha olyan volna? Messziről se látható annak. Madártávlatból se. A cikkíró foteljából se, lámpaköréből se.

A *Versék éve* 1991 minden verse azt mondja, hogy nem, ezt nem, és hangosan mondja, hallhatóan, láthatóan. A különféle iskolákból és verskultúrákból származó 35 költő, idősök és fiatalok mondják mindenki számára érthetően ezt a nemet a háborúra, a gyilkosságra, a kiköltöztetésre, a tisztogatásokra, a táborokra, csak

éppen a cikkíróban keltettek kételyt, aki úgy látszik, se hall, se lát. Nem hallja meg a verebek elnémulását. Álljon ezért itt néhány sor Pap József verséből: „Olykor odafönn hatalmasat dörren a hangfal. / Egy pillanatra megáll az élet, elnémul minden. / Elnémulnak verebeink is. Ilyenkor észrevesszük / Őket. Vagyis a hiányukat. . .” Hová siettek a hangfalat áttörtő gépek? Vukovár, Eszék, Dubrovnik felé? Mi meg halljuk az elnémult verebeket. Ez hódolat a Győzőnek? S aztán reggel: arra ébredünk? Ács Károly verse ezt mondja: „Felébredek. Óráim keteg. / Hét óra lesz. Háromnegyed. / Róten izzik a romnegyed. / Honnan jövők? Hová megyek?” A róten izzó romnegyed tán álomkép lenne? Nem álomkép: arra ébredünk mi „itten”. S „számít”, bizony. Nagyon „számít”. „Itten” azért senki sem „írogat” mostanában magában. A költők itt most a pokol körein belül vannak, a poklot látják és hallják, a borzalmat, azt is beszélük, mondják, felháborodottan, senkire sem kacsingatva, senkinek sem „burukkolva”. Végzik a költő dolgát az időben, amelyet rájuk mért a sors meg a történelem. S közben nem mondják önmagukra, hogy hősök, másokra meg, hogy árulók.

De hiába mondom én ezt a cikkírónak. Nem is mondom tovább. Úgysem hallaná meg. Idefrok inkább egy bekezdést Ferencz Győzőnek Az irodalom tárolási gondolai című esszejéből, amely szintén augusztusban, de a 2000 nevű folyóiratban jelent meg. Azt mondja Ferencz Győző: „Úgy tapasztalom, irodalom van, nemzet szintén; csálhatatlan bizonyíték számomra, hogy itt, a hazámnak nevezett földdarabon anyanyelvemen írok. Most is. Legfőjebb azt is tapasztalom, hogy sem irodalom, sem nemzet nincs valami jó állapotban. De igenis vannak. Talán az irodalom politikai küldetés tudatának következtében? Nem gúnyolódok, csupán próbálgatom az oly hosszan, oktatólag súlykolt szemléleti értékrend sarkított megfogalmazását. Mert megengedve igazát, tisztelve a történelem kényszerű szorításában is kicsikart nye-

reményeket, az irodalom önálló értékteremtő tevékenységéhez azok is hozzájárultak, akik irodalomnak tekintették, és elsősorban annak. Akik az irodalom függetlenségét fontosnak vélték. Csokonainak, Vörösmartynak, Babitsnak, József Attilának nem kellett filozófiai hajlamaikat és irodalmi érdeklődésüket elfojtaniuk akkor sem, ha a lét végső kérdéseivel többnyire a létharc valamely aktuális formájában szembe-sültek. Valahogy szakítottak rá időt. Valahogy erről semmilyen körülmények között nem voltak hajlandók lemondani. Ki ne tapasztalta volna, mennyire lehet versekbe kapaszkodni: mégoly súlyos létfenyegetettségben sem kizárólag közéleti versekbe. Kell ezt mondani?”

Eddig az idézet, és azt gondolom, „kell ezt mondani”. Nem is egyszer. Mondani kell, hogy vannak költők a Vajdaságban, magyar költők, s azok is vannak ennek a költészetnek, akik most éppen nincsenek itt. S van *itt(en)* költészet, s azzal együtt van, ami *ott(an)* íródik. Még ha „vérző”, akkor is. S vannak még, akiknek fontos a vers. És „szakítanak rá időt”. Mert ha van vers, van mibe kapaszkodni. Vagy a szonettkorszorú (Tari István: Tűzkeresztiség) a *Versék évében* nem vigasz és biztos pont olvasója számára a súlyos létfenyegetettségben?

Ezért nem lehet a *Tiszatáj* folyóirat cikkírójának feltételezéseire csak legyinteni. Most kell a vers. Persze nem arra, amire cikkíró használná: „mikor már alszik a család”, a fotelba, a lámpakörbe leülni, és olvasni a vershalmazt. Aminek szintén kicsúfolja a *Versék évét*. Most nincs fotel, és nincs lámpakör. S a család sem alszik. Álmatlanok az asszonyok, a gyerekek. Itt most másként olvasunk verset. A lét végső kérdéseivel szembe-sülve. Létharcban. S továbbra is hirdetve az irodalom függetlenségének fontosságát. Hogy legyen mibe kapaszkodni.

BÁNYAI János

Magyar Szó, 1992. szeptember 6.